

Saksframlegg

Saknr.: 2020/82846

Behandlet av	Møtedato	Utvalgssaknr.
Yrkesopplæringsnemnda	04.06.2020	

Lærlingråd i Viken

Fylkesrådets forslag til uttalelse/vedtak

Yrkesopplæringsnemnda gir følgende innspill som fylkesråden bes ta med i den videre prosess med etablering av lærlingråd:

...
...

22.05.2020

Siv Henriette Jacobsen

fylkesråd for utdanning og kompetanse

Bakgrunn for saken

Fylkesrådet ønsker å etablere lærlingråd. Det ble i fylkesrådet 26. mars 2020 fattet følgende vedtak:

«Det etableres et lærlingråd i Viken, slik at lærlingenes og lære kandidatenes stemme kommer tydelig fram i dette arbeidet. Fylkesråden vil snarest mulig sette i gang en utredning om hvordan et lærlingråd kan organiseres, og bli tett koblet inn mot Vikens politiske arbeid innen fag- og yrkesopplæringen.

Det forberedes sak til fylkestinget der det anbefales at saken også fremmes for ungdommens fylkesråd.»

I saken ble det vist til at et lærlingråd kan bidra til at lærlinger og lære kandidater får påvirkning og innflytelse, og kan settes sammen på ulike måter. Et lærlingråd kan fungere som virkemiddel for å fremme lærlinger og lære kandidaters påvirkning på hvordan fylkeskommunen behandler saker som handler om videregående opplæring.

Et lærlingråd kan

- bidra til at lærlinger og lærekandidater får medvirke i prosesser som angår dem
- være et talerør for lærlingene og lærekandidatene
- stimulere til økt samfunnsengasjement blant ungdom generelt og lærlinger spesielt
- sikre at beslutninger og vedtak som fattes i Viken fylkeskommune ivaretar lærlinger og lærekandidaters behov og ønsker.

Fylkesråden ønsker å få innspill fra yrkesopplæringsnemnda med sine representanter for lærlinger, før det jobbes videre med konkrete forslag om hvordan et lærlingråd kan etableres og intensjonen oppfylles.

Fakta

Lærlinger er en stor ressurs og avgjørende for at vi skal få flere fagarbeidere. Likevel er det slik at lærlinger er sårbare for en del problemstillinger. Lærlingene er ofte underrepresentert, både i arbeidslivet, i videregående opplæring og i ungdomsdemokratiet.

I Viken er det over 8.000 i lære, med om lag 4.000 nye hvert år. Lærlinger er en lite homogen gruppe. De er lærlinger i over 120 ulike lærefag og tilknyttet ulike bransjer med ulike læringshverdager, ulikt læringstrykk og ulike medbestemmelsestradisjoner. De har ulike skolebakgrunn og ulikt omfang av læretiden. De har ulike lønns- og arbeidsforhold, og det varierer om de er omfattet av en tariffavtale.

Lærekandidater er ofte underrepresentert i forhold til lærlinger, siden de kun utgjør 7% av de som er i lære. Fagbrev- på-jobb-kandidater utgjør enda mindre andel av de som er i lære, og praksisbrevkandidatene er så få at de kan telles på en hånd for hele Viken.

De som går i lære er enten lærlinger, lærekandidater, praksisbrevkandidater eller fagbrev på jobb-kandidater. Rettighetene for lærlinger, lærekandidater, praksisbrevkandidater og fagbrev-på-jobb-kandidater er ikke like, blant annet når det gjelder rett til spesialundervisning og forholdet mellom arbeidsavtale og lærekontrakt.

Kvalitetssikringen av læreforholdet og nettverket rundt de som er i lære, er uansett relativt likt for alle de lærende, og videre i saksframlegget vil vi bruke lærling som generelt begrep for alle som er i lære.

Nettverket for lærlingen i lærebedriften

Lærlingenes rettigheter og interesser er søkt sikret på flere måter. På kontrakten som regulerer læreforholdet skal det være angitt faglig leder som har ansvaret for opplæringen. Det skal også være angitt en representant for de ansatte som sammen med faglig leder skal se til at lærebedriften følger pliktene etter opplæringsloven med forskrift. Ofte er denne representanten fra lokal fagforening. Lærebedriften er også forpliktet til å ha en eller flere instruktører for lærlingen.

Hvis lærlingen har lærekontrakt med et opplæringskontor, er det opplæringskontoret som er lærebedriften med ansvar og forpliktelser overfor lærlingen.

Fylkeskommunens oppfølging

Fylkeskommunen kvalitetssikrer og følger opp både lærebedrifter og læreforhold. I rådsområde utdanning og kompetanse i Viken fylkeskommune er utføres ansvaret administrativt, primært i enhet Oppfølging under seksjon for Fag- og yrkesopplæring, men også andre enheter i seksjonen er involvert og bistår i forhold som angår lærlingen fra det søkes lære plass til sluttvurdering med fagprøve er gjennomført.

Fylkeskommunen er pålagt å årlig gjennomføre lærlingundersøkelsen tilrettelagt av Utdanningsdirektoratet. Lærlingundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, slik at om lag halvparten av lærlingene inviteres til å besvare undersøkelsen. En relativt høy andel av lærlingene i utvalget besvarer lærlingundersøkelsen. Både gjennomføring, analyse og oppfølging utføres av administrasjonen, men analyse og oppfølging inngår også i tilstandsrapporten som fylkesråden årlig legger fram for Fylkestinget. I den nylig behandlede tilstandsrapporten for 2018-2019 er det valgt et tidspunkt for ferdigstilling og vinkling som gjør at det kun er med resultater fra lærlingundersøkelsen for 2018 og ikke for 2019.

Fagforeninger

Fagforeninger, primært tilknyttet LO og YS, rekrutterer gjerne lærlinger som medlemmer og representerer dermed disse. Lærlinger blir naturlig et mindretall i forhold til andre faglærte og organiserte i fagforeningen, og det er sjelden lærlinger oppnår tillitsverv og blir representant for organisasjonen mens de er lærlinger. LO har gjerne hatt fokus på lærlinger gjennom arbeidet til ungdomssekretær og sommerpatruljer. Medlemskap i fagforening kan gi støtte og nettverk både på lokal arbeidsplass og i lokalt og regionalt samarbeid avhengig av hvordan organisasjonen er organisert.

Elevorganisasjonen

Elevorganisasjonen har lærlinger som medlemmer, men lærlingene er i et klart mindretall. Også elever på yrkesfaglige retninger er i mindretall i organisasjonen som helhet og spesielt blant de tillitsvalgte. Ungdom som blir lærlinger, er som oftest elever i kun to skoleår før de blir lærlinger i motsetning til elever i studieforbereidende retninger som er elever i 3 år. Ikke sjelden bytter også yrkesfaglige elever skole mellom Vg1 og Vg2 for å få opplæringen i den retningen de ønsker seg. Til tross for disse utfordringene er det Elevorganisasjonen som utfordres til å foreslå representanter for elever og lærlinger innen fag- og yrkesopplæringen både nasjonalt og i yrkesopplæringsnemnder på fylkesnivå. Det er varierende hvordan representantene for Elevorganisasjonen har mulighet til å ha kommunikasjon med sine egne lærling-medlemmer.

Lærlingombud

Ved framveksten av elevombud, kom det også raskt lærlingombud, og i det senere også mobbeombud. Lærlingombudet har gjerne hatt et ekstra oppfølgingsansvar for lærlingrepresentanten i yrkesopplæringsnemnda, med støtte for forberedelse til møter og opplæring.

Ulik organisering og navning av organisasjonsenheter i fylkeskommunal administrasjon kan ha bidratt til at det er vanskeligere for lærlingen å finne fram til fylkeskommunens oppfølging av læreforholdet, men lettere å finne fram til den uavhengige ombudsenheten.

Yrkesopplæringsnemnd

Det har lenge vært lovhjemlet at det skal være minst en lærlingrepresentant i yrkesopplæringsnemnda, slik at lærlingene også har en stemme med i råd som gis fylkeskommunen om forhold som gjelder fag- og yrkesopplæring. Formuleringen er nå at «yrkesopplæringsnemnda skal ha minst en representant for elever, lærlinger, praksisbrevkandidater eller lærekandidater etter forslag fra organisasjoner eller organ som representerer disse». I hovedsak er det Elevorganisasjonen som har vært utfordret til å foreslå representanter.

Både representanter for LO, YS og Elevorganisasjonen representerer lærlinger som har valgt å bli med i deres respektive organisasjoner, og disse representantene i yrkesopplæringsnemnda har ofte bidratt med innspill fra lærlingenes ståsted. Langt fra alle lærlinger er organisert i en organisasjon. Lærlinger kan være medlem i både Elevorganisasjonen og en fagorganisasjon. Spesielt rollen som lærlingrepresentant i yrkesopplæringsnemndene viser seg ofte å være krevende. Selv om representanten har en tilknytning til Elevorganisasjonen, så er de gjerne forholdsvis alene i Elevorganisasjonen om saker som angår fag- og yrkesopplæring, og samtidig har de få møteplasser med, eller nettverk av, lærlingene som de representerer. Antallet lærlinger som er medlemmer i Elevorganisasjonen er trolig lavere enn antall lærlinger som er medlem i en fagorganisasjon. Det kan også være at medlemsmassen av lærlinger ikke likner snittet av de totalt 8.000 lærlingene.

Noen fylkeskommuner har valgt å ha to elev- og lærlingrepresentanter i yrkesopplæringsnemnda i håp om at det gjør arbeidet lettere og tryggere for representantene. Viken har ikke valgt å gjøre det. Yrkesopplæringsnemnda har blitt større enn den har vært noen gang før, med flere organisasjoner representert. Med siste vedtak i fylkestinget er det lærerorganisasjonene som øker sin representasjon i yrkesopplæringsnemnda, og ikke elever og lærlinger.

Lærlingråd i andre fylker

For ytterligere støtte for lærlingene, og for å øke muligheten for at lærlinger og lærekandidater blir hørt i saker som de er opptatt av er det etablert lærlingråd i flere fylkeskommuner. Det varierer om lærlingrådene er av, for og med lærlinger.

Det er etablert lærlingråd både i Trøndelag fylkeskommune og Nordland fylkeskommune. Videre har Oslo kommune støttet et lærlingråd under Elevorganisasjonen i Oslo. Oslo sin modell for Lærlingråd kan beskrives som et tilskudd til en utviklingsorganisasjon i Elevorganisasjonen i Oslo.

Lærlingrådene i Trøndelag og Nordland er oppnevnt av fylkeskommunen (fylkestinget) etter forslag fra organisasjoner som har lærlinger som medlemmer eller har kjennskap til lærlinger. I Trøndelag foreslår NHO, LO og YS kandidatene. I Nordland foreslås representantene av en

valgkomite som lærlingombudet leder. Ingen av rådene velges eller forslås direkte av de som er i lære. I Nordland skal lærlingrådet også favne elever på yrkesfag som kan bli lærlinger.

Både Trøndelag fylkeskommune og Nordland fylkeskommune oppgir at de planlegger møter i lærlingrådet i tilknytning til møter i yrkesopplæringsnemnda. Samtidig presenterer lærlingrådet i Nordland at de primært vil ha sine møter i tilknytning til fylkestinget.

Nordland fylkeskommune har parlamentarisme. Møter i Lærlingrådet i Nordland legges i forkant av møtene i yrkesopplæringsnemnda. Sekretariatet for yrkesopplæringsnemnda har ansvar for etablering av lærlingrådet. Fylkestingets kontor har sekretariatsansvar for lærlingrådet som for andre medvirkningsorgan.

Oslo kommune som også har parlamentarisme har ikke knyttet lærlingråd til politiske prosesser, men bidrar til å sikre en organisasjonsutvikling for lærlinger i Elevorganisasjonen i Oslo.

Vurdering

Det kan trekkes fram 3 forutsetninger for at medvirkningsorgan skal fungere (hentet fra artikkel om brukermedvirkning fra Regjeringen 26.10.2018)

- Økonomisk og administrativ støtte
- Gode systemer og rutiner for å sikre tidlig involvering («tidlig inn og tett på»)
- God opplæring

Det er en føring fra fylkesrådet at et lærlingråd skal koples tett på Viken sitt politiske arbeid innen fag- og yrkesopplæringen. For å komme tidlig inn og tett på områder som kvalitet i fag- og yrkesopplæring og rådgiving og karriereveiledning, bær lærlingrådet ha god dialog med fylkesrådet, som under parlamentarisme blant annet ivaretar hovedutvalgenes funksjon. Lærlingrådets forhold til fylkestinget må også avklares. Begge tema som er nevnt her, er områder som lærlingrepresentanter i yrkesopplæringsnemndene tradisjonelt har vært opptatt av.

Kvalitet i fag- og yrkesopplæring og rådgiving og karriereveiledning er områder som yrkesopplæringsnemnda skal gi fylkeskommunen råd om. Det må i det videre arbeidet avklares om lærlingrådet skal være overordnet yrkesopplæringsnemnda, likeverdig med yrkesopplæringsnemnda eller om lærlingrådet skal gi råd og være en breddeforankring for de som representerer lærlingene i yrkesopplæringsnemnda.

Ombudene i Viken fylkeskommune er uavhengige og har per nå ikke i sitt mandat at de skal være sekretariat for et politisk oppnevnt utvalg. Brukermedvirkningsorganene i Viken fylkeskommune følges opp av fylkestingssekretariatet. Unntaket er yrkesopplæringsnemnda, som ikke defineres som et brukermedvirkningsorgan etter kommuneloven, men følges opp av fylkesrådet. Denne løsningen blir som forholdet mellom yrkesopplæringsnemnd og hovedutvalg i formannskapsmodellen.

Det kan skisseres 3 mulige hovedmodeller for lærlingråd i Viken fylkeskommune.

Et råd av lærlinger

Det kan opprettes et lærlingråd med faste valgte lærlinger, etter forslag fra LO, YS og EO, samt direkte oppnevnte.

Fordeler: Det vil være avklart hvem som utgjør lærlingrådet og det er mulig med god opplæring. Gir medlemmene god erfaring i politiske prosesser.

Ulemper: Lærlingrådet velges ikke av lærlingene, og det er dermed andre som «velger styret for sin organisasjon». Det er fare for at representasjonen får slagside, og at flertallet av lærlinger ikke føler seg representert.

Digitale meningsmålinger

Et lærlingråd kan være en arbeidsform der fylkesråden hører lærlinger nærmest som uravstemninger. Fylkeskommunen sitter med kontaktinfo for alle lærlinger, og kan benytte dette til forhold som angår lærlinger.

Fordeler: Alle lærlinger kan få en mulighet til å bli hørt. Kan inkludere alle lærlinger uavhengig om de er organisert i fagorganisasjon eller Elevorganisasjonen.

Ulemper: Krevende å følge opp og analysere svar fra 8.000 aktuelle respondenter. Det kan bli overvekt fra bestemte lærlingegrupperinger. Stimulerer ikke til aktiv deltakelse i representativt demokrati.

Ekspertråd

Et lærlingråd kan være et ekspertråd, sammensatt av personer som gjennom sitt virke møter mange lærlinger og har erfaring med hva lærlinger er opptatt av. Eksempelvis: Lærlingombud, administrativt ansatte som følger opp lærlinger og lærebedrifter, ansatt i oppfølgingstjenesten, representanter fra LO, YS og EO som organiserer lærlinger.

Fordeler: Det vil være avklart hvem som tilhører et lærlingråd, og mulig å dele kompetanse og skolere samarbeidet. Det vil være mulig å få dekket erfaringer med ulike typer av lærlinger, også de som trenger å bli hørt, men ofte ikke stikker seg fram.

Ulemper: Snittalderen vil være høyere enn for lærlinger, og det kan bli få lærlinger i rådet, slik at mange lærlinger kun vil være indirekte representert.

Konklusjon

Fylkesråden har intensjon om at etablering av lærlingråd skal gjøre at lærlinger blir hørt på områder som er viktige for alle som går i lære. Fylkesråden ønsker å drøfte oppfølging av et lærlingråd og hvilke av disse modellene som bør utredes nærmere i det videre arbeidet, for deretter å lede til sak om hvordan lærlingråd organiseres.